

Πειραιϊκή Εκκλησια

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ | ΕΤΟΣ 22ο ΤΕΥΧΟΣ 243 | ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2012 | 3,5 €

ἀφιέρωμα

Ἅγιος Σπυρίδων

Ρωμανός ὁ Μελωδός καὶ ποίηση τῶν Χριστουγέννων

Τοῦ Ἰωάννη Κουρεμπελέ

Γνωρίζουμε ὅτι ὁ Ρωμανός (ἡ μνήμη του τιμᾶται τὴν 1^η Ὀκτωβρίου) καταγόταν ἀπὸ τὴν

πόλη Ἐμεσσα τῆς Συρίας (σημερινὴ Χόμς)¹. Κάποιοι ἐρευνητὲς ὑποστήριξαν ὅτι ἦταν ἐβραϊκῆς καταγωγῆς. Ὑπῆρξαν ὁμῶς ἄλλοι μελετητὲς ποὺ ὑποστήριξαν τὴ συριακὴ του προέλευση. Ὁ Ὀδ. Ἐλύτης τὸν ὀνομάζει «Ἑλληνοσύρο μάγο»², θέλοντας ἔτσι νὰ πεί τὸ πιὸ πλέον σίγουρο: ὅτι ὁ Ρωμανός καταγόταν ἀπὸ τὴ Συρία καὶ μάγεψε μὲ τὴν ποιητικὴ του γλῶσσα ἑλληνιστὶ τὴν Κωνσταντινούπολη.

Ὁ μεγάλος πάπυ ἐκδότης τοῦ Ρωμανοῦ J. Pitra ἐπισήμανε πῶς τὸ ὄνομα «Μελωδός» ἀξίζει μόνο στὸν Ρωμανό, τὸν «Μελωδὸ τῶν Μελωδῶν»³. Ἔχει δίκιο, ἐφόσον πράγματι στὰ χέρια τοῦ Ρωμανοῦ μεσουράνησε κατὰ τὸν ἕκτο αἰῶνα τὸ κοντάκιο μ' ἕναν ποιητὴ ποὺ ἔγραφε καὶ τὴ μουσικὴ τῶν ποιημάτων του, φροντίζοντας βαθιὰ καὶ γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ τους συνείδηση. Ὁ Ρωμανός ἀντὶ τῆς πηγῆς του ἀπὸ τὴν προηγούμενη παράδοση μεγάλων ὁμιλητῶν τοῦ 4^{ου} καὶ 5^{ου} αἰῶνα καὶ τὶς προσαρμῶζει δημιουργικὰ ὄχι μόνο στὶς μελωδικές του ἀνησυχίες, ἀλλὰ ταυτόχρονα κυρίως στὸν θεολογικὸ προβληματισμὸ τῆς ἐποχῆς του, ὅταν αὐτοκράτορας ἦταν ὁ Ἰου-

στιανὸς Α', ὁ θεολόγος αὐτοκράτορας⁴, ποὺ ξενοχτοῦσε στὴ βασιλικὴ του αὐλὴ μὲ τοὺς περισπούδαστους

πολίτη τῆς σπαρασσόμενης θρησκευτικοπολιτικῆς αὐτοκρατορίας τὸ ὀρθόδοξο δόγμα, δηλ. ἡ ἐνωτικὴ ἀλήθεια γιὰ

τὸ ἀγωνιώδες ἐρώτημα τῆς σωτηρίας ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸ τὸ ἔργο τὸ ἔκανε δημιουργικὰ ὁ Ρωμανός, ἐκφράζοντας μίαν πίστη ποὺ βιωνόταν στὸ οἰκουμενικὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι ἀπλὰ μίαν θεωρία. Γι' αὐτὸ ἐπέμεινε ὡς ποιητὴς γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἔπρεπε νὰ ἐκφράσει τὴ θεολογικὴ ἀλήθεια, ὅτι δηλ. ὁ ἄνθρωπος μετέχοντας στὸν Χριστὸ δὲν μετέχει σὲ μίαν ἰδεολογία. Μετέχει στὴ σάρκα καὶ τὸ

οικείου του χάριν μεγάλων θεολογικῶν συζητήσεων.

Ὅπως δείχνει ἡ ἔρευνα, ὁ Ρωμανός καταγόταν ἀπὸ ἕναν τόπο, ὅπου ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ παιδεία ἤκμαζε (προφανῶς παράλληλα μὲ τὴ συριακὴ). Ἔτσι μὲ τὸν ἐρχομὸ του στὴν Πόλη γύρω στὰ 519, ὡς νεαρὸς διάκος, φέρνει μαζί του αὐτὴ τὴν πλοῦσια ἑλληνικὴ παιδεία, καὶ κατὰ τὴ γνώμη μας, καὶ τὸν Ἀκάθιστο ὕμνο.

Ὁ Ἰουστινιανὸς λοιπὸν ἐκμεταλλεύτηκε τὸ ταλέντο τοῦ Ρωμανοῦ⁵, γιὰ νὰ διαδοθεῖ μὲ παραστατικὸ καὶ μελωδικὸ τρόπο καὶ στὸν πιὸ ἀπλὸ

αἶμα του, στὸν πόθο καὶ τὸν πόνο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Αὐτὸ θέλει νὰ πεί ὁ μεγάλος αὐτὸς ἐκκλησιαστικὸς ποιητὴς, ὅταν σὲ κάποιους στίχους του ἀπορρίπτει τὴν κατὰ κόσμον σοφία ἐπιβραβεύοντας τὴ μόνη φιλοσοφία, δηλ. τὴν πίστη στὸν ἐπιδοφόρο Χριστὸ, τὸν ὁποῖο ἀμέσως μὲ τὴ γέννησή του τὸν βάζει ὁ Ρωμανός στὸ 2^ο κοντάκιό του γιὰ τὴ γέννηση⁶ νὰ ἀπευθύνεται φωνάζοντας δυνατὰ στὴ μητέρα του, τὴ Θεοτόκο, «νικῶμαι διὰ τὸν πόθον, ὃν ἔχω πρὸς τὸν ἄνθρωπον»⁷. Ὁ ἱερωμένος ποιητὴς τονίζει, ἐξάλλου, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή στὸ γνωστὸ

(1^ο) κοντάκιό του (στη *Γέννηση του Χριστού*) ότι «*δί' ἡμᾶς ἐγεννήθη*»⁸. Ποίος ὅμως και πότε; Τὸ «*σήμερον*» δὲν εἶναι τεχνικὸς λόγος, ἀλλὰ *λειτουργικὸς παρονομαστής*⁹.

Διαλεγόμενοι μετὸ 1^ο Κοντάκιό του Ρωμανοῦ γιὰ τὴ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ

Τὸ κοντάκιό ἦταν ἐνταγμένο στὴ λειτουργικὴ ζωὴ, στὸν χώρο δηλ. τῆς βρώσης και τῆς πόσης τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ μέσα ἀπὸ τὴν κοινωνία τῆς θείας εὐχαριστίας. Δὲν εἶναι ἔτσι τὸ τονιζόμενο «*σήμερον*» ἓνα «*σήμερον*» ποὺ ἀνταγωνίζεται ἢ ἀντιστρατεύεται τὸν χρόνο, ἀλλὰ ἓνα μεταμορφωτικὸ «*σήμερον*», ποὺ ἔχει σχέση μετὰ αὐτὸν ποὺ ἔφτιαξε τὸν χρόνο και τοὺς αἰῶνες, τὸν τριαδικὸ Θεό. Γι' αὐτὸ ὁ Ρωμανὸς χρησιμοποιεῖ πολλὰ πετυχημένα στὸ ἐφύμνιό του τὸ ἀντιθετικὸ σχῆμα ποὺ φέρνει σὲ ἔνωση *τῆ γῆ και τὸν οὐρανὸ*¹⁰.

Γεννιέται «*σήμερον*», λοιπόν, «*παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός*». Πρόκειται, πράγματι, γιὰ μία *θεολογικὴ παραδοξολογία*. Αὐτὴ βέβαια ἢ παραδοξολογία σίγουρα ἔβαζε σὲ συλλογισμοὺς τὸ ἀκροατήριό τοῦ Ρωμανοῦ, ἓνα συμμετοχικὸ ἀκροατήριό, ὅπως διαπιστώνουμε (τουλάχιστον) ἀπὸ τὸ κοινὸ γιὰ ὄλους ἐφύμνιο¹¹, ποὺ βιώνει μία *δημόσια λειτουργικὴ ἀναφορά*. Προφανῶς ὁ ποιητὴς δὲν θ' ἄγνοοῦσε τὸν προβληματισμὸ τῶν συγχρόνων του, ποὺ μᾶλλον θ' ἀναρωτιόντουσαν, ὅπως ἀλλῶστε ἀναρωτᾶται κανεὶς και σήμερα ἀκόμη (ἢ μάλιστα και ἀκόμη περισσότερο), *πὼς εἶναι δυνατὸ νὰ γεννηθεῖ ὁ Θεὸς ἀπὸ ἄνθρωπο*.

Ἵπως και νὰ ἔχει τὸ πράγμα ὁ Ρω-

μανὸς δείχνει, και θὰ γίνει αὐτὸ πιὸ αἰσθητὸ στὶς ἀναλύσεις μας παρακάτω, πὼς δὲν κατανοεῖ τὴ λειτουργικὴ ζωὴ ὡς ἀτομικὴ ὑπόθεση. Εἶναι ἐραστὴς τοῦ σαρκωμένου Λόγου ἐν φιλολογία και ἐν θεολογίᾳ. Γι' αὐτὸν δηλ. τὸν ποιητὴ ποὺ θέλει νὰ τοποθετήσῃ τὸν συμμετέχοντα πιστὸ μέσα στὸ *λειτουργικὸ δρᾶμα* ἢ λειτουργία ἔχει δημόσιο και ὄχι ἰδιωτικὸ και ἔκστασιακὸ χαρακτήρα. Καὶ σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο φαίνεται ὁ λόγος τῆς βιωμένης ἀλήθειας τοῦ Δόγματος τῆς Χαλκηδόνος (451)¹².

Νὰ λοιπὸν ἢ ἀπάντηση τοῦ Μελωδοῦ στὸ ἀνωτέρω ἐρώτημα ποὺ θέτει: «*Ὁ πατὴρ τῆς μητρὸς γνώμη*

λίσσεται μετὰ τοῦ γεννηθέντος Θεοῦ και τῆς μητέρας του. *Ἵπέρ μου, παιδί μου, πὼς ἔγινες μέσα μου σπορὰ ἢ πὼς ἐφύτρωσες μέσα μου; Ἵθὲ βλήπω, σπλήχνο μου, και μένω κατάπληκτο, ἀφοῦ σοῦ δίνω γάλα και δὲν εἶμαι ἔγγαμο/ και πράγματι σὲ βλήπω μετὰ τὰ σπάργανα, ὅμως θαυμάζω ποὺ εἶναι ἀπείραχτο ἢ παρθενία μου*» (I, 2, 4-8).

Βέβαια και οἱ σύγχρονοί μας παντογῶστες *ἐπιστημονιστὲς* θὰ ἀπερίριπταν μία τέτοια γέννηση, ἀκόμη και ἂν θὰ ἔπρεπε και μπροστὰ στὸ θαῦμα τῆς γέννησης τῶν δικῶν τους παιδιῶν ἢ κάθε παιδιοῦ, νὰ στέκονταν μετὰ περισσὴ ἀπορία και *ἀποφατικὴ κατάφαση ἢ καταφατικὴ ἀπόφαση*.

Γιὰ τὸν Ρωμανὸ πάντως ἓνα εἶναι γεγονός: Αὐτὸς ποὺ ἔφτιαξε τὸν κόσμον και τὸν ἄνθρωπο *μπορεῖ θέλωντας* νὰ γεννηθεῖ ἀπὸ ἄνθρωπο. Δὲν θέτει ἔτσι σὲ ἀντίθεση τὸν ἀνα-δημιουργὸ ἀπὸ τὸν ἀνα-δημιουργὸ τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ ποιήματα τοῦ Ρωμανοῦ εἶναι δραματικὰ μετὰ ἔντονον τὸ διαλογικὸ στοιχεῖο. Ἵτσι, λοιπόν, ὅπως ἢ νεομάννα μιλεῖ μυστικὰ μετὰ τὸ νεογεννητὸ παιδί της, και ἢ Θεοτόκος ἐδῶ, νεομάννα ἐνὸς *ἀρχαίου και νέου* αὐτῆ, ὅλα τοῦτα τὰ ρητὰ τὰ ἔλεγε «*ἐν ἀπορρήτῳ*», δηλ. μυστικὰ, στὸ παιδί της, προδίδοντας τὴ

βαθιὰ σχέση τῆς μάνας μετὰ τὸ παιδί. Ἵσπου, σὲ μία στιγμή, «*εἰσβάλλουν*» διακριτικὰ στὴ σκηνὴ οἱ μάγοι, διακόπτοντας, θὰ λέγαμε, τὴν ἀπορία της σχετικὰ μετὰ τὸν σκοπὸ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς θέλει και κοικεῖ μέσα στὸ σπλήναιο.

Μετὰ τὸ ἐρώτημα τῆς Θεοτόκου «*ποιοί εἴστε;*» οἱ μάγοι βιάζονται νὰ τὴν βεβαιώσουν ὅτι «*ἔγινε μάννα Υἱοῦ ποὺ δὲν ἔχει πατέρα*» (ἐπὶ τῆς γῆς) και γι' αὐτὸ τὴ ρωτοῦν αὐτοὶ πλεόν μετὰ ἀπορία γιὰ τὴν ταυτότητά της («*Ἵσὺ ποιά εἶσαι ποὺ γέννησες αὐτόν...;*») (I, 4). Καὶ οἱ δύο πλευρὲς δηλ. ἀναγνωρίζουν μετὰ αὐτὸν τὸν τρόπο ἔμμεσα τὴ θεϊκὴ ταυτότητα τοῦ Χριστοῦ.

υἱὸς ἐγένετο» («*Ὁ Πατέρας τῆς μητέρας ἔγινε οἰκειοθελῶς υἱὸς τῆς*»). Ὅπως ὅποτε ὁ Ρωμανὸς ἀγωνιᾷ ὡς ποιητὴς νὰ δείξει τὴ σημασία μιᾶς τέτοιας, φιλιάνθρωπος και συγκρατικῆς πρὸς τὸν κόσμον, πράξης τοῦ Θεοῦ. Φαίνεται αὐτὸ σαφῶς στὸν δραματικὸ διάλογο ποὺ ἀφήνει νὰ ἐξεληχτεῖ μετὰ τοῦ Θεοτόκου και Χριστοῦ. Μετὰ τὸν παραπάνω στίχο πάντως ὁ Μελωδὸς ρίχνει τὸ βάρος τῆς ἀπάντησής του στὴ θέληση τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ («*γνώμη*») νὰ γεννηθεῖ ὑποστατικὰ ἀπὸ ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ ἤδη ἀπὸ τὸν 2^ο οἶκον τοῦ 1^{ου} κοντακίου τοποθετεῖ στὸ ποίημά του τὸν δραματικὸ διάλογο, ὁ ὁποῖος ἐκτυ-

Κανείς, συνεπώς, δὲν φαίνεται ν' ἀμφισβητεῖ τὴ θεϊκὴ ὑπόσταση καὶ τὴν *προσωπικὴ ταυτότητα* τοῦ γεννηθέντος, ἀλλὰ στέκεται μὲ ἀπορία στὸ ἐρώτημα ποῖος εἶναι αὐτὸς ποὺ μπορεῖ νὰ γεννήσει (Θεοτόκος) ἢ νὰ πλησιάσει *αἰσθητὰ* (μάγοι) τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Τὰ δογματικὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ Μελλωδοῦ εἶναι σαφέστατα καὶ οἱ μάγοι γίνονται συμπερωταγωνιστὲς στὸ θεανδρικό του δράμα.

Πράγματι· αὐτὸς ὁ τονισμὸς τῆς θεϊκῆς ταυτότητας τοῦ Χριστοῦ μοι-

άζει νὰ εἶναι ἡ *θεολογικὴ ἀρχὴ* τοῦ Ρωμανοῦ, τοῦ *ἐλληνοσύρου μάγου τῶν μάγων*. "Ὁλη ἡ ἀγωνία καὶ τῶν ἐπόμενων οἰκῶν συνίσταται στὸ πῶς θὰ πείσει ὁ ποιητὴς ὅτι τὰ πάντα μαρτυροῦν τὴν πραγματικότητα τῆς σάρκωσης καὶ τῆς *αἰσθητῆς θέσεως* τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Γιατί συμβαίνει αὐτό; Διότι ὁ ἐναγώνιος πόθος τοῦ ποιητῆ εἶναι πῶς δὲν θὰ πληγωθεῖ τὸ θεολογικὸ παράδοξο καὶ ταυτόχρονα βέβαια ἡ πραγματικότητα τῆς σωτηρίας τοῦ ὅλου ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Θεοτόκος παρουσιάζεται νὰ παρακαλεῖ τὸν υἱό της νὰ χαριώσῃ τοὺς μάγους νὰ κατανοήσουν αὐτὴ *"τὴν πλοῦσια φτώχεια καὶ τὴν φτωχὴ τιμιότητά της"* (I, 7, 1-3). Φοβᾶται, προφανῶς, μήπως δὲν συγκατανεύσουν στὸ παράδοξο τῆς παρθενίας της καὶ τῆς παρθενικῆς γέννησης τοῦ γιοῦ της, ὅτι θὰ πλησιάζαν δηλ. τὸ γεγονός μὲ τὴ *φθαρτὴ ἀνθρώπινη λογική*.

Οἱ μάγοι πάντως εἰσέρχονται στὴ «θεατρικὴ σκηνή» ποὺ στήνει ποιητικὰ ὁ Ρωμανὸς ὄχι ἀνυποψίαστοι γιὰ τὴν ταυτότητα τοῦ γεννηθέντος καὶ τῆς σημασίας τῆς παρθενικῆς γέννας, ἀλλὰ σαφῶς πεπεισμένοι γιὰ τὸ πρόσωπο ποὺ πηγαίνουν νὰ συναντήσουν. Δὲν ἄφησε, ὅμως, ὁ ποιητὴς μέχρι τώρα νὰ ἐννοηθεῖ (σκηνικά) ὅτι οἱ μάγοι εἶχαν εἰσελθεῖ καὶ στὴ φάτ-

νη. Ἡ ἀπορία μὲ τὴ βεβαιότητα ἐναρμόσσονται, ὁπότε ὁ Ρωμανὸς κρατᾷ σὲ θεολογικὴ ἀγωνία τὸ ἀκρατηριό του. Καὶ γιὰ νὰ τὸ ἐκφράσουμε διαφορετικὰ: *ἡ θεολογικὴ ἀπόφαση μὲ τὴ θεολογικὴ κατάφαση συνταιριάζονται καὶ φιλοσοφικά*. Ἔτσι, ὁ δημιουργὸς καὶ γιὸς τῆς Παρθένου, ἀκριβῶς ἐπειδὴ δὲν εἶναι μόνο γιὸς της, παρουσιάζεται ὡς αὐτὸς ποὺ δίνει τὴν ἐντολὴ στὴ μητέρα του νὰ δεχτεῖ τοὺς μάγους στὴ φάτνη.

Ἡ Παρθένος, ἐντέλῃ, *"αὐτὴ ἡ πύ-*

ἐλκόμενοι ἀπὸ τὸν *θεϊκὸ σπινθήρα*, τὸ ἄστρο. Λένε συγκεκριμένα στὴ Θεοτόκο: *"Εἶναι τὰ πάντα ματαιότης ματαιοτήτων"* (Ἐκκλ. 1,2),/ *ἀλλὰ δὲν βρίσκεται κανεὶς ἀνάμεσά μας ποὺ νὰ 'χει αὐτὴ τὴν ἀντίληψη/ οἱ μὲν παραπλανοῦν κι οἱ δὲ παραπλανῶνται/ γι' αὐτὸ Παρθένε, νὰ 'ναι εὐλόγημένη ἡ γέννα σου, μὲ τὴν ὁποία λυτρωθήκαμε/ ὄχι μόνο ἀπὸ τὴν πλάνη, ἀλλὰ κι ἀπὸ τὴ θλίψη"* (I, 14).

Σκοπὸς μας βέβαια ἐδῶ δὲν εἶναι νὰ ἐπιμενίουμε σὲ ὄλο τὸ πολὺ

ἐνδιαφέρον διαιολογικὸ μέρος μεταξύ Θεοτόκου καὶ μάγων, τὸ ὁποῖο ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ ταξίδι ἀγωνίας τῶν Ἀνατολικῶν νὰ βροῦν τὴν ὄντως ἀλήθεια. Θὰ τονίσουμε ὅμως τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ποιητῆ νὰ δηλώσῃ ὅτι αὐτὸς ποὺ ὁδήγησε *"τοὺς ἐκ Χαλδαίων"* στὴν Παρθένο εἶναι ὁ ἴδιος μὲ ἐκεῖνον ποὺ ὁδήγησε *"τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου"*. Αὐτὴ ἡ θεολογικὴ ἀγάπη τοῦ Ρωμανοῦ νὰ ὑπογραμμίζει τὴν ταυτότητα τοῦ Θεοῦ ποὺ σαρκώθηκε μὲ

ἦν ποὺ δὲν παραβιάστηκε, ἀνοίγει τὴ θύρα", ὥστε νὰ εἰσελθεῖ *"τῶν μάγων τὸ σύστημα"*, ἐκτελώντας τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεανθρώπου ποὺ κρατᾷ στὰ χέρια της. Ὁ Ρωμανὸς *παιζει* ἐδῶ μὲ τὶς λέξεις *«πύλη»* καὶ *«θύρα»*. Τελικὸς του στόχος, πάντως, εἶναι νὰ φανεῖ ἡ θεολογικὴ ἀλήθεια τῆς Παρθενίας καὶ συνεργίας τῆς Θεοτόκου στὸ σχέδιο γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου, στὸ ὁποῖο ἐγγυητὴς δὲν εἶναι ὁποιοσδήποτε, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὁ πρῶτος καὶ τελευταῖος ἐντολέας.

Οἱ μάγοι, πέρα ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ ἐρώτημά τους γιὰ τὴν ταυτότητά της, ποὺ ἐκφράζεται μὲ τὴν ἐρώτηση *ποιὰ εἶσαι ἐσύ* (;), πουθενὰ δὲν ἀμφισβητοῦν τὴν ἀγνή γέννηση τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν Παρθένο. Ἰσα-ἴσα, στὸν διάλογο ποὺ ἀναπτύσσει ἡ Θεοτόκος μὲ τοὺς μάγους φαίνεται ὅτι αὐτοὶ ἦταν πεπεισμένοι νὰ εἴθουν στὸ Χριστὸ

τὸν Θεὸ τῶν προφητῶν καὶ πατέρων τῆς Π. Διαθήκης δὲν εἶναι συμπωματική. Εἶναι τὸ κύριο μέρος τοῦ σκηνικοῦ μιᾶς σωτηριώδους ἱστορίας ποὺ βλέπει σωτηριολογικὰ μπροστά, στὸν σαρκωμένο Θεό. Ὁ διάλογος δηλ. Χριστοῦ-Θεοτόκου-μάγων εἶναι οἰκοδομημένος πάνω σὲ αὐτὸ τὸ σωτηριολογικὸ σκηνικό, τὸ ὁποῖο διανθίζεται μὲ μία πολίχρωμη τυπολογία, ἡ ὁποία δείχνει ὅλες τὶς στιγμὲς τῆς Π. Διαθήκης νὰ καρποφοροῦν ἐλπιδοφόρα μὲ τὴ σάρκωση τοῦ Λόγου.

Γι' αὐτὸ τὸ γεγονός ἦλθαν οἱ μάγοι, προσφέροντας δῶρα. Σὲ ποιόν; Στὸ *"δῶρο τῶν δῶρων"*, λέγει ὁ Μελλωδός, γιὰ νὰ τονίσει τὴν ὑπεροχὴ τοῦ Χριστοῦ, τὴ θεϊκὴ του ταυτότητα¹³, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ κάνει ὑπαινιγμὸ, προφανῶς, στὸ εὐχαριστιακὸ γεγονός τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς,

όπου ο Χριστός παραμένει όρατός και άπτός, *βρώσιμος και πόσιμος*¹⁴. Η προσφορά τών μάγων είναι άπόλυτα σχετική με τή Θεοτόκο, έφόσον δι' αυτής παρακαλοῦν τόν Χριστό («*διά τῆς σε τεκούσης, δι' ἧς ἡμῖν ἐγεννήθης*») (I, 21, 9).

Ἔτσι, δείχνουν τελικά ὅτι ἀναγνωρίζουν τήν ταυτότητά της με τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο πού στέκεται *συγχωρητικῶς* μεταξύ οὐρανοῦ καί γῆς.

Ἐπιλογικά καί εὐχαριστιακά

Βλέποντας, λοιπόν, ἡ Θεοτόκος ὅλα αὐτά τὰ καινοφανῆ καί παράδοξα καί έφόσον ὁ Χριστός δέχθηκε τριάδα δώρων ἀπό τοὺς μάγους, ἡ ἴδια ἀνταποκρίνεται στήν παράκλησή τους καί ζητᾶ προσωπικά τρία δῶρα ἀπό τὸν υἱό της: «*Ἀφοῦ δέχθηκες τριάδα δώρων, παιδί μου, / τρία αἰτήματα δέξου ἀπ' αὐτὴ πού σέ γέννησε / ὑπὲρ ἄερων σέ παρακαλῶ / καί γιά τοὺς καρπούς τῆς γῆς καί γι' αὐτοὺς πού τήν κατοικοῦν*» (I, 22, 5-8).

Τὸ εὐχαριστιακὸ κλίμα μέσα στοῦ ὁποῖο δρᾷ λειτουργικά τὸ κοντάκιο εἶναι ἀπόλυτα ἐμφανές καί ἡ οἰκουμενική προοπτικὴ τών λόγων τῆς Θεοτόκου ἐπιβεβαιώνει τὴ σάρκωση τοῦ Θεοῦ πού ἐννοεῖται ὡς μὴ *μερικὸ γεγονός*. Τὰ ρωμανικά κοντάκια, ἄλλῳστε, προτιμοῦν στοῦ κλεισίμῳ τους τὴν προσευχητικὴ ἀναφορά, τὴν ὁποία ἐδῶ ἀναλαμβάνει με παρακλητικὸ τόνο ἡ Θεοτόκος: «*Σῶσε τὸν κόσμον σωτήρα, έφόσον ἦλθες γιά χάρη του...*» (I, 24,1).

Ἡ οἰκουμενική αὐτὴ παράκληση, φρονοῦμε, εἶναι στὸν νοῦ τοῦ ποιητῆ, πού ἀφιερώνει ἀκόμη ἓνα κοντάκιο *στὴ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ* (τὸ 2^ο κοντάκιο *στὴ Γέννηση*), καί *συμφιλιώνει* μέσα σὲ αὐτὸ τὴν Εὐα με τὴ Θεοτόκο.

Οἱ πρῶτες δύο στροφές τοῦ κοντακίου αὐτοῦ (2^ο *στὴ Γέννηση*) εἶναι ἀξεπέραστες σὲ δύναμη καί ὁμορφιά καί συνταιριάζουν ἀδιάσπαστα τὴ φιλοσοφία με τὸ δόγμα. Δὲν θὰ ἐπεκταθοῦμε ἐδῶ, ἀπὸ ἔλλειψη χώρου,

σὲ αὐτές, ἀφοῦ μάλιστα τὸ θεολογικὸ πνεῦμα τους ἐκφράζεται καί στὰ ὄσα ὡς τώρα συζητήσαμε μέσα ἀπὸ τὸ 1^ο κοντάκιο *στὴ Γέννηση*.

Ἀπλᾶ θέλομε νὰ προειδεάσουμε τὸν ἐνδιαφερόμενο γιά τὸ θεολογικὸ δρᾶμα πού ἐκτυλίσσεται στοῦ 2^ο κοντάκιο γιά τὴ Γέννηση, στοῦ ὁποῖο δὲν εἶναι οἱ Μάγοι συμπρωταγωνιστές, ἀλλᾶ οἱ Πρωτόπληστοι. ■

mano il Melodo), τόμος I, Torino 2002, σσ. 110 ἔξ. Γιά τὰ δύο κοντάκια *στὴ Γέννηση* πού ἀναφερόμαστε (ἐδῶ βέβαια οἱ ἐκθέσεις μας γίνονται με βάση τὸ πρῶτο κοντάκιο), τὸ κοντάκιο τὸ δηλώνουμε με τὴ λατινική (μεγαλογράμματη) ἀρίθμηση, ἐνῶ τὸν οἶκο καί τοὺς στίχους με τὴν ἀραβική.

7. I, 16, 1.
8. Ὁ ἀναγνώστης ἂς μᾶς ἐπιτρέψει στήν παρούσα ἐργασία τὴν ἀπλή ἀπόδοση τών στίχων τοῦ Ρωμανοῦ *στὴ νεοελληνική*. Οἱ στίχοι, λοιπόν, πού μεταφράζουμε θὰ βρίσκονται μέσα στὰ εἰσαγωγικά τοῦ τύπου (" "), ἐνῶ τὰ κατὰ λέξη παραθέματα τοῦ Ρωμανοῦ θὰ βρίσκονται μέσα στὰ εἰσαγωγικά τοῦ τύπου (« »).

9. Πολλὴ παραστατικὰ ἐκφράζει με τὸν ὄρο «*λειτουργικὸς παρονομαστῆς*» τὸ ἴδιο πράγμα ὁ Ν. Ματσούκας: «*Τὸ σήμερον τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον καί τὸ σήμερον κρεμάται ἐπὶ ξύλου, λόγου χάρι, δὲν σημαίνουν μήτε κύκλιο μήτε ἐπανάληψη τών ἴδιων γεγονότων, μήτε ἀπλή ἀνάμνηση. Κάτι τέτοιο θὰ σήμαινε ἐπιφανειακή, ρηχὴ, ἀκόμη καί κοινότυπα φτηνὴ ἐρμηνεία τοῦ περιεχομένου τῆς λειτουργικῆς ζωῆς τῆς ἐκκλησίας*» (Οἰκουμενική Θεολογία, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 88).

10. Αὐτὸ ἄλλῳστε δηλώνουν οἱ γνωστότατοι στίχοι «*Ἡ παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκει/ καί ἡ γῆ τὸ σπῆλαιον τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει...*».

11. Τὸ ἐφύμνιο ἦταν κοινὸ σημεῖο συμμετοχικῆς ἀναφορᾶς ὀλων τών πιστῶν καί οὐσιαστικὰ ἐπαναλαμβάνανε (πολλὴ περιεκτικὰ) τὸ κεντρικὸ νόημα (καί τὸν θεολογικὸ στόχο) τοῦ κοντακίου.

12. Γιά πολλὴ εἰδικὴς δογματικὴ ἀναφορὴ στὸν τρόπο με τὸν ὁποῖο ὑποστηρίζει ὁ Ρωμανὸς τὴ Χαλκηδόνα βλ. *στὴ διδακτορική μας διατριβή, Ἡ Χριστολογία τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ*, ἰδίως τὸ πρῶτο καί τὸ δεύτερο κεφάλαιο.

13. Ἔτσι ταυτόχρονα ἀντιδιαστέλλεται σὲ ὄντολογικὸ ἐπίπεδο τὸ ἀνθρώπινο κτιστὸ ἀπὸ τὸ προσφερόμενο ἄκτιστο Δῶρο.

14. Ἐδῶ, ἐξάλλῳ, φαίνεται καθαρὰ πόσο δένεται στοῦ ρωμανικὸ ποίημα τὸ *μυστήριον τοῦ λόγου (καί Θεοῦ Λόγου)* με τὸ *μυστήριον τῆς εὐχαριστίας*.

1. Γεννήθηκε περὶ τὰ 485 καί πέθανε σίγουρα μετὰ τὴν Ε' Οἰκουμενική σύνοδο (βλ. στοῦ βιβλίου μας *Οἰκουμενικά παραδείγματα στήν ἱστορία τῆς ἐκκλησίας*, τόμ. Α', Θεσσαλονίκη 2002, τὴ δευτέρη μελέτη) περὶ τὰ 562. Βλ. περισσότερα γιά τὴ χρονολογία τοῦ ἔτους 562 J. KODER, *Antikebezüge bei Romanos dem Meloden?*, στοῦ Wiener Humanistische Blätter 43 (2001) σσ. 106-127, ἐδῶ σ. 109, ὑπόσ. 10.
2. Ἐν *Πευκῶ*, Ἀθήνα 1993, σ. 51.
3. Βλ. J. PITRA, *Analecta sacra spicilegio solemniensi parata*, vol. I, Paris 1876, σ. 25.
4. Βλ. K. H. UTHEMANN, *Kaiser Justinian als Kirchenpolitiker und Theologe*, στοῦ Augustinianum 39 (1999) σσ. 5-83.
5. Βλ. περισσότερα I. Γ. ΚΟΥΡΕΜΠΕΛΕΣ, *Ἡ Χριστολογία τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ καί ἡ σωτηριολογικὴ σημασία της*, Θεσσαλονίκη 1998 (διδ. διατριβή), ἰδίως σ. 52 ἔξ.
6. Εἶναι δύο τὰ ποιήματα τοῦ Ρωμανοῦ *στὴ Γέννηση*. Γιά τὰ ἐν λόγῳ ποιήματά του χρησιμοποιοῦμε τὴ νεότερη ἔκδοσιν ἀπὸ τὸν R. Maisano, *Cantici (di Ro-*

Γέννησις,
λεπτομέρειες ἀπὸ τοιογραφία,
Παναγία τοῦ Ἀράκου, Κύπρος, 1192